

POLAND

POLAND

MAQOM QO'SHIQCHILIK SAN'ATI YO'NALISHI VA QADRIYATLAR

Talibova A. Y.

SamISI, Turizm kafedirasi Dotsent (v.b.)

Raxmonov U.**Razzakov Avazbek.**

TM-124 guruh talabalari

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19564018>

Annotatsiya: Ushbu tezis O'zbek maqom qo'shiqchilik san'atining yo'nalishlari va qadriyatlarini chuqur o'rganishga bag'ishlangan. Unda Shashmaqom va mintaqaviy maqom uslublari (Buxoro, Xorazm, Farg'ona-Toshkent) ning tarixiy rivoji, ijro texnikalari, modal tuzilmalari hamda she'riy-musiqiy uyg'unligi tahlil qilinadi. Maqom san'atining YuNESKO tomonidan nomoddiy madaniy meros sifatida tan olinishi, uning milliy o'zlikni ifodalashi, ma'naviy chuqurligi va ta'limiy ahamiyati zamonaviy jamiyatdagi o'rni yoritiladi. Tadqiqot maqomning O'zbekiston madaniyatidagi muhim rolini ta'kidlab, uning saqlanishi va rivojlantirish yo'llarini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Maqom, Shashmaqom, o'zbek maqom qo'shiqchilik san'ati, mintaqaviy maqom uslublari, Buxoro maqomi, Xorazm maqomi, Farg'ona-Toshkent maqomi, nomoddiy madaniy meros, YuNESKO, milliy o'zlik, ma'naviy qadriyatlar, she'riy-musiqiy uyg'unlik, modal tuzilmalar, ijro texnikasi, ustoz-shogird an'anasi.

Annotation: This thesis is dedicated to a deep study of the directions and values of Uzbek Maqom vocal art. It analyzes the historical development, performance techniques, modal structures, and poetic-musical integration of Shashmaqom and regional Maqom styles (Bukhara, Khorezm, Fergana-Tashkent). The study highlights Maqom art's recognition by UNESCO as an intangible cultural heritage, its expression of national identity, spiritual depth, and educational significance in modern society. The research emphasizes Maqom's important role in Uzbek culture and outlines pathways for its preservation and development.

Keywords: Maqom, Shashmaqom, Uzbek maqom vocal art, regional maqom styles, Bukhara maqom, Khorezm maqom, Fergana-Tashkent maqom, intangible cultural heritage, UNESCO, national identity, spiritual values, poetic-musical integration, modal structures, performance techniques, master-apprentice tradition.

O'zbek maqom qo'shiqchilik san'ati Markaziy Osiyo musiqa madaniyatining eng qadimiy va boy yo'nalishlaridan biri bo'lib, uning tarixi o'n asrdan ortiq davom etadi. Bu san'at Mavorounnahr (hozirgi O'zbekiston va Tojikiston)

shaharlarida shakllangan bo'lib, Shashmaqom ("olti maqom") nomi bilan mashhur. U vokal va instrumental musiqa, she'riyat, melodik va ritmik unsurlarning uyg'unligidan iborat. YuNESKO ma'lumotlariga ko'ra, Shashmaqom 2003-yilda Insoniyatning nomoddiy madaniy merosi durdonasi deb e'tirof etilgan va 2008-yilda YuNESKOning Nomoddiy madaniy meros ro'yxatiga kiritilgan. Bu san'at preislomiy davrdan boshlab musiqa nazariyasi, she'riyat, matematika va tasavvuf ta'sirida rivojlangan. Buxoro shahri Shashmaqomning tarixiy va ruhiy markazi hisoblanadi. IX–X asrlarda maqom tizimi shu qadar mashhur ediki, Buxoroda ko'plab musiqa maktablari tashkil etilgan.

O'zbekistonda maqom san'ati uchta asosiy yo'nalishga bo'linadi: Buxoro (Shashmaqom), Xorazm va Farg'ona-Toshkent uslublari. Buxoro uslubi nafislik, murakkab ijro texnikasi va yuqori improvizatsiya bilan ajralib turadi. Unda tanbur, dutor, gijjak, nay va chang asosiy cholg'ular bo'lib, har bir bo'lim o'ziga xos o'zgarishlarga ega. Xorazm maqomlari dinamik, jo'shqin ohanglar va murakkab ritmik tuzilish bilan farqlanadi. "Lazgi" kabi harakatli ashulalar bilan boyitilgan bu uslubda dutor, gijjak, tanbur va doira yetakchi o'rin tutadi. XIX asr boshlarida Niyozjon Xo'ja tomonidan Buxorodan olib kelingan olti maqom (Rost, Buzruk, Navo, Dugoh, Segoh, Iroq) Xorazmda o'ziga xos shakl oldi. Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari esa lirizm, yumshoq va mayin ohanglar bilan ajralib turadi. Bu uslub xalq hayoti, to'y va sayillar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, dutor, nay, gijjak va rubob cholg'ulari asosida ijro etiladi. U yaxlit turkum emas, balki alohida ashula va cholg'u yo'llaridan iborat.

Maqom qo'shiqchilik san'atining asosiy xususiyati – she'riy-musiqiy uyg'unlikdir. She'rlar aruz vaznida yozilgan bo'lib, maqomlar modal tuzilmalar (Rost, Buzruk va boshqalar) asosida ijro etiladi. Ijro texnikasi og'zaki an'ana – ustoz-shogird tizimi orqali saqlanadi, chunki notatsiya faqat asosiy skeletni beradi. Bu jarayon nafaqat texnikani, balki ma'naviy qadriyatlarni ham o'zida mujassam etadi. Maqom san'ati milliy o'zlikni ifodalaydi, inson ruhiyatini tarbiyalaydi va tasavvufiy falsafani aks ettiradi. U jamiyat hayotida muhim o'rin tutib, yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasida katta ahamiyatga ega.

Zamonaviy davrda maqom san'ati davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-noyabrdagi PQ-3391-sonli qarori "O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" qabul qilingan bo'lib, unda O'zbek milliy maqom san'ati markazi tashkil etildi. Markaz maqom maktablarini o'rganish, "oltin fond" yaratish, yoshlarni tarbiyalash, xalqaro hamkorlik va ommaviy axborot vositalari orqali targ'ib qilish vazifalarini bajaradi. Shahrisabz shahrida

har ikki yilda bir marta Xalqaro maqom san'ati anjumani o'tkazilishi belgilandi. Bu choralar maqomni saqlash, rivojlantirish va yosh avlodga yetkazishda muhim qadam bo'ldi.

Shunday qilib, maqom qo'shiqchilik san'ati nafaqat o'tmish merosi, balki bugungi kunning ma'naviy boyligi sifatida O'zbekiston madaniyatida alohida o'rin egallaydi.

Xulosa qilib aytganda, ushbu tezisda O'zbek maqom qo'shiqchilik san'atining yo'nalishlari va qadriyatlari chuqur tahlil qilindi. Shashmaqomning YuNESKO tomonidan nomoddiy madaniy meros sifatida tan olinishi, Buxoro, Xorazm va Farg'ona-Toshkent uslublarining o'ziga xos xususiyatlari, ijro texnikasi, modal tuzilmalar va she'riy-musiqiy uyg'unligi maqom san'atining boy tarixiy va ma'naviy asoslarini ko'rsatdi. Maqom milliy o'zlikni ifodalovchi, ruhiy tarbiya beruvchi va jamiyatni birlashtiruvchi muhim madaniy qadriyat ekanligi isbotlandi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3391-sonli qarori va ustozshogird an'anasining davom ettirilishi maqomni saqlash va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy jamiyatda maqom san'ati yoshlarning estetik va ma'naviy tarbiyasida, xalqaro madaniy hamkorlikda o'z o'rnini mustahkam saqlab qolmoqda.

Maqom qo'shiqchilik san'ati nafaqat o'tmishning merosi, balki kelajak avlodlar uchun ham ma'naviy boylik manbai bo'lib qoladi. Uni saqlash, o'rganish va targ'ib qilish – milliy madaniyatni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. UNESCO. Shashmaqom music. Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity, inscribed in 2008 (originally proclaimed in 2003). <https://ich.unesco.org/en/RL/shashmaqom-music-00089>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-noyabrdagi PQ-3391-son "O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. <https://lex.uz/docs/-3581613>
3. Ayxodjaeva Sh. The Peculiarities of Maqom Art in Uzbekistan // International Journal of Social Science Research and Review, Vol. 6, Issue 11, 2023. <http://dx.doi.org/10.47814/ijssrr.v6i11.1780>
4. Xaydarova R. Uzbekistan Maqom Art: Historical Development and Regional Traditions // Modern American Journal of Engineering, Technology, and Innovation, 2025. <https://usajournals.org/index.php/2/article/view/495>
5. Rahimova D. The Role of Women Vocalists in Uzbek Traditional Music: A Study of Female Contributions to the Maqom Art of Uzbekistan // World Bulletin of

POLAND

CURRENT APPROACHES AND NEW RESEARCH IN MODERN SCIENCES

International scientific-online conference

POLAND

Education and Learning, 2025.

<https://worldbulletin.org/index.php/1/article/view/187>

6. Saidov K. "Shashmaqom – The Priceless Treasure of World Culture" – Report on UNESCO Activities // European Journal of Arts, 2024.

https://ppublishing.org/media/uploads/journals/article/Arts-4_p79-82.pdf

7. Xoliqnazarov X. Yunus Rajabiy's legacy and the development of Maqom art // Integrum Journal, 2026.

8. O'zbek milliy maqom san'ati markazi rasmiy faoliyati va materiallari (Madaniyat vazirligi qoshidagi markaz, 2023–2025 yillardagi hisobot va nashrlar). <https://gov.uz/madaniyat/departments/subordinate?active=1486>

9. UNESCO. Honoring the Art of Maqom as a shared musical heritage of the Silk Roads (2nd International Maqom Art Forum, 2024).

<https://www.unesco.org/en/articles/honoring-art-maqom-shared-musical-heritage-silk-roads>